

ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА**VIRTUAL ASSETS: THEORETICAL AND LEGAL CHARACTERISTICS**

Бондаренко О.В., начальник відділу Управління оперативного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами, та виявлення необґрунтованих активів

*Головного оперативного управління
Державного бюро розслідувань*

Стаття присвячена дослідженню віртуальних активів з позиції права. Встановлено, що змістовно нормативно закріплені визначення поняття «віртуальний актив» відображають різні ознаки одного й того ж самого явища. У першому випадку акцент зроблено на такі ознаки: а) є нематеріальним благом; б) має вартісний еквівалент; в) зовнішньо формою втілення є сукупність даних в електронній формі. У другому значенні: а) є майном та об'єктом обігу в цифровому форматі; б) є цифровим еквівалентом вартості. Обґрунтовано доцільність поєднання вказаних підходів та вироблення єдиного визначення поняття «віртуальний актив», що буде в подальшому використано у законодавстві такого змісту: «віртуальний актив – це нематеріальне, виражене в електронній формі благо, яке має вартісний еквівалент та використовується як об'єкт цивільних прав або (та) майно, що підлягає для використання, платіжних або інвестиційних цілей у цифровому форматі».

Звернуто увагу на потребу дотримання принципів однотипності та послідовності в законодавстві, що опосередковує внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» в частині заміни терміну «криптовалюта» на «віртуальний актив».

Зазначено, що використання терміну «віртуальна валюта» замість терміну «віртуальний актив» є недоречним через те, що тоді йдеться виключно про електронний платіжний засіб. В свою чергу, поняття «віртуального активу» вказує на те, що це засіб вираження вартості, обігу, нагромадження, заощадження та збереження нематеріальних благ. Встановлено, що поняття «віртуальний актив» та «криптовалюта» співвідносяться як частина та ціле, адже віртуальні активи можуть набувати інших форм вираження.

Визначено, що віртуальні активи доцільно характеризувати з правової точки зору та технічної. Технічні характеристики віртуальних активів вказують на те, що їх засновано на взаємодії інформаційних модулів через використання єдиного набору форматів з відповідним рівнем безпеки та шифруванню усіх даних, що передаються та одноразовим внесенням/наповненням відповідної інформації до окремих блоків розподіленого реєстру.

Ключові слова: віртуальний актив, нематеріальне благо, вартість, цифрові технології, криптовалюта.

The article is devoted to the study of virtual assets from the point of view of law. It has been established that substantively normatively fixed definitions of the concept of «virtual asset» reflect different signs of the same phenomenon. In the first case, the emphasis is on the following features: a) is an intangible good; b) has a value equivalent; c) the external form of embodiment is a set of data in electronic form. In the second meaning: a) is property and object of circulation in digital format; b) is a digital equivalent of value. The expediency of combining the indicated approaches and developing a single definition of the concept of «virtual asset», which will be used in the future in the legislation of the following content, is substantiated: «a virtual asset is an intangible good expressed in electronic form, which has a value equivalent and is used as an object of civil rights or (and) property subject to use, payment or investment purposes in digital format.»

Attention was drawn to the need to observe the principles of uniformity and consistency in the legislation, which mediates the introduction of amendments to the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption» in terms of replacing the term «cryptocurrency» with «virtual asset».

It is noted that the use of the term «virtual currency» instead of the term «virtual asset» is inappropriate due to the fact that then it is only an electronic means of payment. In turn, the concept of «virtual asset» indicates that it is a means of expressing value, circulation, accumulation, savings and preservation of intangible goods. It has been established that the concepts of «virtual asset» and «cryptocurrency» are related as a part and a whole, because virtual assets can acquire other forms of expression.

It was determined that virtual assets should be characterized from a legal and technical point of view. The technical characteristics of virtual assets indicate that they are based on the interaction of information modules through the use of a single set of formats with an appropriate level of security and encryption of all transmitted data and one-time entry/filling of relevant information into separate blocks of the allocated register.

Key words: virtual asset, intangible good, value, digital technologies, cryptocurrency.

Станом на теперішній час відбувається постійний процес інтеграції України до Європейського Союзу, що впливає на усі сфери суспільних відносин. Не виключенням є діяльність щодо впорядкування обігу віртуальних активів. Прийняття Закону України «Про віртуальні активи» у 2022 році [1] стало поштовхом для подальшої нормативної деталізації питань, що супроводжують легалізацію віртуальних активів в Україні. Проте, набуття чинності цього нормативно-правового акту пов'язано з фактом набрання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами. Наявний проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування обороту віртуальних активів в Україні» знаходиться на опрацюванні [2]. Водночас спостерігається ситуація за якої: а) обіг віртуальних активів залишається недостатньо впорядкованим; б) змінюється європейський підхід до правового регулювання віртуальних активів, що спричиняє застарілість положень профільного національного законодавства, яке ще не набуло чинності; в) цифрові технології постійно розвиваються, що опосередковує постійне оновлення та моні-

торинг обігу віртуальних активів. Саме тому, важливого значення набуває теоретичне осмислення та характеристика віртуальних активів та їх правового забезпечення в Україні.

Дослідженням віртуальних активів та їх обігу були предметом вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема, таких як: С.О. Грицай, А.Й. Іванський, І.І. Ковалевич, М.П. Кучерявенко, А.А. Кудь, А.С. Овчаренко, К.Г. Некіт, Є. М. Смичок та інші. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, яких присвячено цій сфері, проблематика визначення правової природи віртуальних активів є актуальною та своєчасною.

В Україні формування нормативної основи використання віртуальних активів триває по теперішній час. Окремі спроби зафіксувати правовий режим віртуальних активів були у 2017 році шляхом подання таких законопроектів, як:

1) «Про обіг криптовалюти в Україні», яким криптовалюта визначено як програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць

поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду) [3];

2) «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні», яким криптовалюта визначається як децентралізований цифровий вимір вартості, що може бути виражений в цифровому вигляді та функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснований на математичних обчисленнях, є їх результатом та має криптографічний захист обліку [4].

Відповідно до чинного законодавства, поняття «віртуального активу» закріплено у:

1) Законі України «Про віртуальні активи» та визначається як: «нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав» [1];

2) Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та визначається як «цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей» [5].

Змістовно нормативно закріплені визначення поняття «віртуальний актив» відображають різні ознаки одного й того ж самого явища. У першому випадку акцент зроблено на такі ознаки: а) є нематеріальним благом; б) має вартісний еквівалент; в) зовнішньо формою втілення є сукупність даних в електронній формі. У другому значенні: а) є майном та об'єктом обігу в цифровому форматі; б) є цифровим еквівалентом вартості. Доцільним є поєднання вказаних підходів та вироблення єдиного визначення поняття «віртуальний актив», що буде в подальшому використано у законодавстві такого змісту:

«віртуальний актив – це нематеріальне, виражене в електронній формі благо, яке має вартісний еквівалент та використовується як об'єкт цивільних прав або (та) майно, що підлягає для використання, платіжних або інвестиційних цілей у цифровому форматі».

Зазначимо, що в антикорупційному законодавстві використовуються терміни «нематеріальний актив» та «криптовалюта», що частково охоплюють віртуальні активи. Так, Законом України «Про запобігання корупції» до відомостей, які підлягають декларуванню, віднесено ті, що стосуються нематеріальних активів (ст. 46) [6]. При цьому, до цього різновиду активів віднесено об'єкти інтелектуальної власності, що можуть бути оцінені у грошовому еквіваленті, криптовалюти. У роз'ясненнях Національного агентства з питань запобігання корупції до нематеріальних активів зараховуються: об'єкти інтелектуальної власності [7]. Цивільним кодексом України до об'єктів інтелектуальної власності віднесено: «літературні та художні твори; комп'ютерні програми; копіяції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організації мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування напівпровідникових виробів; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці» (ст. 420) [8]. Визначення криптовалюти станом на теперішній час відсутнє, але для цілей антикорупційного законодавства – це те, що не має матеріального вираження, але може бути оцінено в грошовому еквіваленті. Враховуючи, потребу однотипності та послідовності в законодавстві, пропонуємо внести зміни до Закону України «Про запобігання корупції» в частині заміни терміну «криптовалюта» на «віртуальний актив».

Наявні наукові напрацювання, що стосуються віртуальних активів не підпадають під єдиний підхід до їх тлумачення. Наприклад, А.Й. Іванським віртуальний актив визначається як аналог віртуальної валюти, що створена на основі технології розподіленого реєстру. У цілому, науковцем стверджується, що віртуальна валюта є одним з видів нерегульованих цифрових грошей, які створюються й звичайно контролюються їхніми розроблювачами, використовуються й приймаються серед членів віртуального співтовариства. Прикладом віртуальної валюти, автором запропоновано вважати Bitcoin, Litecoin, Ripple, OneCoin, мета яких полягає у створенні незалежної від регулювання альтернативної платформи, в якій перекази, порівняно з альтернативними напрямками, здійснюються швидше та з мінімальними транзакційними витратами, а також не існує потреба зазначення персональних даних [9, с. 647]. Вважаємо, що використання терміну «віртуальна валюта» замість терміну «віртуальний актив» є недоречним через те, що тоді йдеться виключно про електронний платіжний засіб. В свою чергу, поняття «віртуального активу» вказує на те, що це засіб вираження вартості, обігу, нагромадження, заощадження та збереження нематеріальних благ.

Додатковим аргументом на користь зазначеної тези слугуватимуть положення Закону України «Про валюту і валютні операції», якими віртуальну валюту не віднесено до валютних цінностей на рівні з національною валютою, іноземною валютою та банківськими металами [10], а використано поняття «електронні гроші».

Виокремлюється підхід щодо визначення віртуальних активів через віднесення до них конкретної форми їх формального втілення, переважно криптовалюти. Наприклад, С.О. Грицай при аналізі правового режиму віртуальних активів, звернуто увагу на те, що власники криптовалют в Україні отримують низку переваг при законодавчому регулюванні цієї сфери, у вигляді захисту накопичень у віртуальних активах. науковцем слушно відмічено, що в Україні встановлено презумпцію законності володіння віртуальним активом. Тобто як що хтось хоче оспорити таке право власності на будь-який з віртуальних активів, він повинен отримати судові рішення в Україні, про встановлення іншого факту [11, с. 68]. Загалом, погоджувачись, що криптовалюта є зовнішнім виразом віртуальних активів, вважаємо, що поняття «віртуальний актив» та «криптовалюта» співвідносяться як частина та ціле, адже віртуальні активи можуть набувати інших форм вираження.

Отже, термінологічне різноманіття, яке може бути використано для позначення певних ознак віртуальних активів достатнє. Проте, жодне з них не вказує на правову природу віртуальних активів – це актив, який існує в цифровому форматі. З цього приводу слушними є висновки, яких зроблено Овчаренко О.С. щодо того, що віртуальний актив формується у вигляді криптографічного цифрового коду, який розкриває його зміст. Умовою поширення цифрових активів стала базова технологія блокчейн (розподіленого реєстру) – відсутність посередників – став спочатку привабливим для інвестування в криптовалюту. Довіра між учасниками ринку заснована на технологічному захисту транзакцій блоками, який не потребує правової регламентації. По суті, натепер регулювання віртуальних активів знаходиться скоріше в технологічній, ніж правовій площині [12, с. 201].

Якісно технологія розподіленого реєстру заснована на ідеях W. Scott Stornetta та Stuart Haber як технологія формування безпечного архіву, що створює можливість зберігання записів без розкриття їх змісту. Вказана технологія отримала назву блокчейн (розподілена електронна книга зберігає елементи даних у цифрових групах із часовими позначками, що іменовані блоками; кожен блок містить цифровий код – «хеш»; «хеш» завершеного блоку

відображається в наступному блоці; для зміни одного блоку, необхідно змінити інші блоки, що є превентивною мірою від несанкціонованих втручань в систему). Ключовим при характеристиці змістовних складових технологій розподіленого реєстру є те, що вона постійно еволюціонує в технологічному, національно ідентифікаційному та галузевому аспектах [13, с. 16].

Як слушно відмічено Т.О. Кричевською, при аналізі проблематики впровадження технології розподіленого реєстру в практичну площину, слід виходити з того, що вона включає два критерія: а) юридичний; б) технологічний. Для максимального повного уявлення про потенціал технології розподіленого реєстру, первинно необхідно є інтеграція децентралізованих систем з відповідним правовим полем [14].

Технологія розподіленого реєстру легітимізована в Україні за такими напрямками: при детермінуванні правового статусу віртуальних активів та віртуальних криптоактивів (зокрема щодо запровадження спеціальних умов оподаткування операцій з віртуальними активами/валютами, створення прозорих та ефективних механізмів переходу прав на будь-які віртуальні активи); при створенні концепції та умов прозорості державних процедур і розвитку інструментів громадського моніторингу; при впровадженні технології у роботу державних реєстрів [15]. При цьому, прямої вказівки на те, що використано або є намір використання саме технології розподіленого реєстру – не має. Означене підлягає ідентифікації, виключно на основі аналізу нормативно-правових актів та програмних документів суб'єктів публічної влади, якими встановлюється нова – інформаційно-телекомунікаційна модель організації конкретних суспільних відносин.

Таким чином, приходимо до висновку, що віртуальні активи доцільно характеризувати з правової точки зору та технічної. Технічні характеристики віртуальних активів вказують на те, що їх засновано на взаємодії інформаційних модулів через використання єдиного набору форматів з відповідним рівнем безпеки та шифруванню усіх даних, що передаються. З правової точки зору, доцільним є встановлення: сутності віртуальних активів, їх видів, сфери застосування, механізмів моніторингу за використанням віртуальних активів, а також притягнення до відповідальності за порушення порядку використання віртуальних активів.

Таким чином, приходимо до висновку, що віртуальні активи доцільно характеризувати з правової точки зору та технічної. Технічні характеристики віртуальних активів вказують на те, що їх засновано на взаємодії інформаційних модулів через використання єдиного набору форматів з відповідним рівнем безпеки та шифруванню усіх даних, що передаються. З правової точки зору, доцільним є встановлення: сутності віртуальних активів, їх видів, сфери застосування, механізмів моніторингу за використанням віртуальних активів, а також притягнення до відповідальності за порушення порядку використання віртуальних активів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р. № 2084-IX. (не набув чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 20.01.2023).
2. Проект Закону Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами від 13.03.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39211> (дата звернення: 20.01.2023).
3. Про обіг криптовалют в Україні: Законопроект № 7183. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684 (дата звернення: 20.01.2023).
4. Про віртуальні активи: Законопроект № 3637. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/zakonoproekt-pro-virtualni-aktivi-udoskonaleno-i-zareestrovano-u-verkhovniy-radi> (дата звернення: 20.01.2023).
5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
6. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
7. Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю: роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 13.02.2020 р. № 1. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/Rozyasnennya-2020-finish-12.02.2020.pdf> (дата звернення: 17.01.2023).
8. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (дата звернення: 17.01.2023).
9. Іванський А.І. Фінансове право : підручник. Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2- видання, перероб. та доп., 2022. 721 с.
10. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
11. Грицай С.О. Правовий режим віртуальних активів. *Juris Europensis Scientia*. 2022. № 2. С. 65-68.
12. Овчаренко А.С. Правове регулювання віртуальних активів та криптовалют в Україні: сучасний стан і перспективи. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2020. № 4. С. 200-202.
13. Цифрові технології та їх економіко-правове регулювання у світлі розвитку технології блокчейн : монографія / Александр Кудь, Микола Кучерявенко, Євген Смичок. Харків: Право, 2019. 384.
14. Krychevska T.O. (2018) Distributed ledger technology: theoretical and institutional foundations, potential, actual achievements, and socio-economic role. *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6687> (Accessed 26 Nov 2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2018.11.84 (дата звернення: 17.01.2023).
15. Офіційний сайт Міністерства цифрової трансформації. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/vlada-i-biznes-pratsyuvatymut-u-vprovaszhenni-blockchain> (дата звернення: 17.01.2023).